

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ПІДЛІТКІВ

Н. М. Пічко

здобувач СВО «бакалавр» з психології

Херсонський державний університет

Постановка проблеми. Тематика соціальних очікувань широко розкривається та вивчається сучасними вченими. Це пояснюється тим, що очікування є у кожної людини і вони здатні відігравати почасти вирішальну роль. Ґрунтовних наукових праць з проблеми соціальних очікувань, очікувань, експектацій ми зустрічаємо обмаль.

Сучасні підлітки ростуть та розвивають в час змін та реформ в країні. Підлітковий вік – надзвичайно важкий та переломний етап для будь-якої особистості. Різкі зміни призводять до порушення часової перспективи особистості та руйнування життєвих цілей, планів та очікувань [1; 3]. Ось тут і постає головна проблема цього віку – підліток зазвичай не має зрілого, реалістичного уявлення та плану майбутнього, зазвичай життя обмежується одним днем, цілі та завдання не структуровані, не мають чіткого формулювання [2]. Саме тому постає питання в дослідженні і вивченні, з принципово нового аспекту бачення підлітками свого майбутнього, саме через призму соціальних очікувань.

Аналіз досліджень і публікацій. В учнівських колективах соціальним очікуванням, експектаціям, сподіванням приділяли увагу такі науковці як М. Боришевський, Л. Гаврищак, Я. Коломінський, Н. Кузьменко, С. Кулачківська, О. Осадько, С. Тищенко та ін. Загальнотеоретичні та методологічні аспекти дослідження соціальних очікувань посідають значне місце у працях таких психологів сучасності: К. Абульханова-Славська, О. Блинова, І. Попович, О. Тишковський та ін.

Мета тез полягає у емпіричному дослідженні соціальних очікувань підлітків.

Виклад основного матеріалу. Складність соціальних очікувань значною мірою зумовлюється тим, що вони одночасно можуть виступати предметом дослідження низки наук, зокрема: соціальної психології, психології соціальної роботи, психології особистості, педагогічної психології, психології професійного розвитку, футурології, психології конструювання майбутнього, психології менеджменту, організаційної психології, конфліктології, соціальної педагогіки, а також філософії та соціології [4; 5].

Дослідження виконувалося на базі Станіславської ЗПЗСО I-III ступенів імені К. Й. Голобородька. В дослідженні взяли участь 83 респонденти, з них 36 жіночої статі (43,4%) і 47 чоловічої статі (56,6%), віком від 11 до 15 років. Метою психодіагностики було дослідження та аналізування соціальних очікувань майбутнього школярів підліткового віку. Для дослідження були використані дві методики, а саме: опитувальник «Рівень соціальних очікувань» («PCO») (І. Попович, 2015) і проєктивна методика «Минуле, теперішнє, майбутнє» С. Меджидової. Метою опитувальника «PCO» є визначення параметрів соціальних очікувань досліджуваних. Метою проєктивної методики є дослідження психологічного часу особистості, спрямованість в часі та бачення себе в часовому просторі.

Проаналізувавши результати проведення обраних нами діагностичних методик отримано такі результати: за опитувальником І. Поповича «Рівень соціальних очікувань» отримано наступні результати: за показником ОП₀, що відображає соціально-психологічні особливості обізнаності особистості про передбачуваний перебіг, високий результат отримали 18,07% досліджуваних. Це свідчить про загально високу обізнаність підлітків про передбачуваний перебіг подій. А також, з поміж високих та середніх результатів отримано 10,84% низького рівня обізнаності, що також не є показовим і свідчить про те, що майже однакова кількість підлітків знаходиться на межових кордонах обізнаності про передбачуваний перебіг; за показником ОР₀, що відображає соціально-психологічні особливості регуляції особистістю міжособистісної взаємодії отримано: 16,87% високого рівня та 13,25% низького, що свідчить

про малу кількість осіб підліткового віку має високий рівень регуляції міжособистісних відносин, коли більша частина має його середній рівень і не є статистично значущою. Цікавість викликає відсоток низького рівня, так як низький рівень одного показника взаємозумовлений низьким рівнем і всіх інших показників методики; за показником ОС₀, що відображає соціально-психологічні особливості ставлення до учасників міжособистісної взаємодії отримано однакові результати як високого так і низького рівня, а саме 15,66%, що свідчить про загально нормальний розподіл показника в осіб підліткового віку. Загальний показник соціальних очікувань РСО₀ має такі результати: високий рівень – 18,07% , тому маємо змогу сказати, що підлітки з високим рівнем соціальних очікувань чітко орієнтуються у соціально-психологічній реальності, зважають на очікування інших стосовно себе, володіють високим рівнем розвитку соціальної рефлексії, об'єктивно сприймати і відображати плин подій повсякденного життя. Помірний та високий реалістичний рівень домагань поєднується з переконаністю в цінності своїх дій, в прагненні до самоствердження, у відповідальності, в корекції невдач за рахунок власних зусиль, у наявності стійких ціннісно-сенсових та життєвих орієнтацій, зважених планів на майбутнє. Здатні аргументовано висловлювати власну точку зору, вміють відстоювати її, навіть якщо вона не збігається з думкою інших авторитетних осіб. Налаштовані на успіх, розраховують свої сили і вміють зіставити свої зусилля з цінністю досягнутого. Вміють прогнозувати перебіг подій, розраховувати варіанти виходу зі скрутного становища. А також високий рівень соціальних очікувань зумовлює високий рівень всіх інших показників. Середній рівень – 67,47%, досліджуваних сигналізує про вміння орієнтуватися у соціально-психологічній реальності, враховувати очікування інших стосовно себе, володіння чітким уявленням про очікуваний перебіг подій. Іноді усвідомлення своїх сильних сторін, себе як цінності дещо превалює над здатністю критично оцінити ситуацію і прийняти єдине правильне рішення. У міжособистісній взаємодії і спілкуванні здатні йти на компроміс, вміють узгоджувати власні інтереси з інтересами інших. Низький рівень – 14,46%

свідчить про те що особистість недостатньо орієнтуються у соціально-психологічній реальності. Їх соціальні очікування здебільшого є нечіткими, розмитими і почасти набувають пасивного фонового змісту. Зазвичай володіють наближеними уявленнями про ймовірні варіанти сценаріїв розвитку подій. Іноді простежується надмірне ставлення до себе як до самоцінності. Поведінка таких осіб часто супроводжується конфліктністю, конвергентністю, надто високою вимогливістю до інших, і в той же час з заниженими вимогами до себе. Такі соціальні очікування призводять до неефективної спільної діяльності, до труднощів в міжособистісній взаємодії. Низький рівень домагань позначається на мотивації. Невпевненість, боязнь труднощів, іноді переоцінка себе, своїх можливостей – всі ці чинники формують низький рівень соціальних очікувань особистості.

За проективною методикою «Минуле, теперішнє, майбутнє» С. М. Меджидової отримано наступні результати. Дивлячись на отримані результати можна сказати, що чорно-білі малюнки превалюють над кольоровими. Загальна кількість кольорових малюнків становить 7,20%, а чорно-білих 92,80%. Віковий розподіл малюнків виглядає так – молодші підлітки віддають перевагу чорно-білим малюнкам, але саме в цій віковій групі присутні кольорові малюнки. Середні підлітки, як і старші зобразили своє теперішнє. Минуле і майбутнє в чорно-білій гамі. Також встановлено залежність кольору малюнку від статі досліджуваних. Дівчата мають більш яскраве бачення майбутнього та не зважаючи на загальну тенденцію чорно-білого в результатах зображають майбутнє більш змістовніше, ніж хлопці.

Можна зробити наступні висновки: старші підлітки бачать своє майбутнє більш сірим та непривітним, але рівень їх очікувань зазвичай знаходиться в рамках середнього або навіть високого. Низького рівня зустрічається більше в старшій підлітковій групі; молодші підлітки зображають своє майбутнє більш кольоровим та використовують багато деталей, а рівень очікувань у них високий або середній; соціальні очікування підлітками свого майбутнього нерозривно пов'язані зі статтю та віковими межами; категорія «майбутнє» є не

чіткою у розумінні підлітків, так як в більшості випадків їх життя знаходиться в рамках тут і тепер. Чітких планів на майбутнє з подальшим його виконанням як показує дослідження вони не ставлять. Реальність підлітка (є також розбіжність між старшими та молодшими підлітками) значно відрізняється від юнацького віку, та навіть від шкільного віку.

Перспективи дослідження. У підлітковому віці відбувається переломний момент, тому, щоб ґрунтовніше дослідити соціальні очікування необхідно розділити вибірку на категорії: молодші, середні та старші підлітки і порівняти їх між собою.

Література:

1. Блинова О. Є. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: монографія. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський, 2018. С. 6-29.
2. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростковою М.: Педагогика, 1972. 361 с.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. К., 2005. № 5. С. 8-13.
4. Popovych I. S. Social expectations – a basic component of the system of adjusting of social conduct of a person. *Australian Journal of Scientific Research*. 2014, 2(6), P. 393-398.
5. Popovych I. S. Social expectations in primary school age. *Proceedings of the 2nd International Academic Congress «Fundamental Studies in America, Europe, Asia and Africa», 27 Sept. 2014. USA. Vol. II. New York. 2014. P. 176–180.*